

Relacje międzypokoleniowe we współczesnym świecie

Elżbieta KUŻMA

Instytut Pracy i Spraw Socjalnych

Wprowadzenie

Relacje międzypokoleniowe stanowią fundament istnienia i funkcjonowania każdego społeczeństwa. Przez wieki podstawą relacji między pokoleniami był ustny przekaz kulturowy, będący swego rodzaju bezcennym zbiorem mądrości, tradycji i obyczajów niekwestionowanych przez kolejne generacje. Wraz z rozwojem techniki, środków masowego przekazu i postępującą cyfryzacją, starsze generacje utraciły rolę mentorów czy znawców życia na rzecz młodych ludzi, którym trudno dorównać w znajomości nowoczesnych technologii, trendów w życiu kulturalnym czy szybko zmieniających się rodzajów mód. Jak pisze Agnieszka Rumianowska, w wielu dziedzinach życia (technika, konsumpcja, moda, czas wolny czy media) to pokolenie młodych ludzi zyskało status ekspertów¹. W wyniku tych zmian, we współczesnych nam czasach, pojawiła się swoista przepaść pomiędzy generacjami, sprawiająca wrażenie życia poszczególnych pokoleń w odrębnych, paralelnych światach. Obecne generacje „[...] mają swoje własne słowniki i konstelacje symboli, kategorie poznawcze i wzorce uczuć, formy komunikacji i modele przyjaźni, mity i projekty przyszłości. To już nie tylko odmienne środowiska czy warstwy społeczne – to odmienne kultury”². Stąd prawdziwym wyzwaniem staje się dążenie do odrodzenia trwałych i kompleksowych relacji międzypokoleniowych, będących swoistym antidotum na bolączki współczesnego społeczeństwa.

Rola i znaczenie relacji międzypokoleniowych

Relacje międzypokoleniowe to nic innego jak więzi nawiązywane pomiędzy jednostkami należącymi do różnych pokoleń. Z kolei – w myśl definicji kulturowych – pokolenie to grupa osób, które są w podobnym wieku, i które zostały ukształtowane przez kulturę, historię, tradycję i obyczaje danej epoki³. Z kolei, dla demografów i ekonomistów, pokolenie to grupa osób będących w zbliżonym wieku, czyli urodzonych w tym samym okresie, który najczęściej jest analizowany w perspektywie jednego roku lub pięciu lat⁴. W rozumieniu socjologicznym osoby starsze tworzą pokolenie, są bowiem „[...] grupą społeczną o podobnych doświadczeniach życiowych, o podobnych potrzebach społecznych i o podobnym stosunku do rzeczywistości. Pokolenie to jest grupą społeczną o podobnym stosunku emocjonalnym do

¹ A. Rumianowska, *Dialog a więzi międzypokoleniowe w rodzinie*, w: *Aktywność osób starszych. Moda czy konieczność?*, red. E. Wiśniewska, A. Rumianowska, Płock 2012, s. 59.

² G. Godlewski, *Animacja i Antropologia*, w: *Animacja Kultury. Doświadczenie i przyszłość*, red. G. Godlewski, I. Kurz, A. Mencwel, M. Wójtowski, Warszawa 2002, s. 60.

³ E. Wiśniewska, *Starsi i młodzi w dialogu międzypokoleniowym*, „Społeczeństwo – Edukacja – Język” 2017, t. 6, s. 35.

⁴ P. Szukalski, *Relacje międzypokoleniowe z demograficznego punktu widzenia w starzejącym się społeczeństwie polskim*, w: *Sytuacja demograficzna Polski. Raport 2007-2008*, Warszawa 2008, s. 206.

wartości, na podstawie których kształtowało swój stosunek do świata społecznego i fizycznego. Stara się zatem chronić najcenniejsze wartości, zasady i normy, które tworzyło i w których żyło, a co, jak historia wskazuje, staje się powodem konfliktów międzypokoleniowych”⁵.

Jeszcze do niedawna naturalnym stanem rzeczy było życie w małych społecznościach lokalnych, zwłaszcza na obszarach wiejskich, a także w wielopokoleniowych rodzinach, w których wspólnie mieszkali dzieci, rodzice, dziadkowie, a niekiedy i pradziadkowie. Zamieszkiwanie pod jednym dachem lub w bliskim sąsiedztwie przedstawicieli różnych generacji opierało się na częstych – z reguły codziennych – kontaktach, co z kolei ułatwiało wymianę doświadczeń, opinii czy wiedzy o życiu. Wraz z nastaniem epoki industrializacji, intensywną urbanizacją i emigracją młodych ze wsi do miast, często także zagranicę, nastąpiła indywidualizacja modelu życia i ograniczenie codziennych kontaktów do członków najbliższej rodziny, zwanej w socjologii nuklearną – żyjącą we względnej izolacji i wyalienowaniu nie tylko względem własnej, dalszej rodziny, ale często także wobec społeczności lokalnej, w której zamieszkuje, zwłaszcza w obcym jej kulturowo kraju czy regionie.

Współczesne pokolenia dzieci i młodzieży rzadziej spędzają czas z dorosłymi w porównaniu z ich rodzicami, co przekłada się na mniejsze możliwości przekazywania doświadczeń, wiedzy i tradycji.

Tymczasem działania międzypokoleniowe są doskonałym narzędziem do rozwiązywania i łagodzenia różnego rodzaju problemów społecznych, w szczególności tych, które dotyczą osoby starsze i młodzież. Tę niezaprzeczalnie ważną funkcję działań międzypokoleniowych zauważono w latach 80. minionego stulecia, ale dopiero z początkiem XXI wieku zaczęto ją doceniać i wykorzystywać w celu zapobiegania problemom społecznym⁶. Podejmowanie wspólnych działań i dialog pomiędzy jednostkami reprezentującymi różne generacje, czyli proces transmisji międzypokoleniowej jest – jak pisze Monika Sulik – okazją „do poszerzenia granic swoich doświadczeń i warto ją rozpatrywać zarówno z perspektywy osób starszych, jak i pokolenia ludzi młodych”⁷.

A. Korzyści dla osób starszych

Relacje międzypokoleniowe stanowią dla osób starszych źródło wielu cennych, niematerialnych, lecz często niedocenianych korzyści. Wśród nich można wymienić m.in.:

⁵ A. Kotlarska-Michalska, *Starość w aspekcie socjologicznym*, „Roczniki Socjologii Rodziny” 2000, t. XII, s. 148.

⁶ *Działajmy międzypokoleniowo. Przegląd inicjatyw międzypokoleniowych z Niemiec, Wielkiej Brytanii i Polski*, Raport: Berlin, Warszawa, Belfast 2017, s. 10.

⁷ M. Sulik, *Silwersi w narracjach millennialistów – relacje międzypokoleniowe w kontekście refleksyjno-edukacyjnym*, „Edukacja Dorosłych” 2020, nr 2, s. 47.

- wzrost witalności i energii, a co za tym idzie poprawę samopoczucia i kondycji fizycznej;
- poprawę stanu emocjonalnego, w tym zmniejszenie poczucia samotności i alienacji, co jest niezwykle istotne zwłaszcza we współczesnym, szybko zmieniającym się świecie;
- tworzenie sieci wsparcia, które okazują się niezastąpione szczególnie w momentach życiowych kryzysów czy okresach choroby, izolacji itp.;
- zwiększenie poczucie bycia potrzebnym, co rodzi większą chęć do życia;
- możliwość dzielenia się swoimi doświadczeniami żywymi i zawodowymi, co z kolei może przełożyć się na wzrost poczucia własnej wartości;
- lepsze poznanie i zrozumienie wartości, ideałów i postaw młodego pokolenia, a co za tym idzie łatwiejsza integracja ze społeczeństwem;
- poznanie nowych technologii, *oswojenie* nieznanych dotąd urządzeń, jak komputer, tablet czy smartfon.
- zmniejszenie poczucia wykluczenia społecznego, co w przypadku osób starszych odgrywa niebagatelną rolę.

Rozwój i pielęgnowanie relacji między generacjami, zwłaszcza poprzez regularne kontakty z młodymi ludźmi, stwarza też znakomitą okazję do ożywienia wśród osób starszych wspomnień z okresu dzieciństwa i młodości, które, wpisując się w szerszy kontekst historyczny na poziomie lokalnym i narodowym, mogą być dla młodych ludzi okazją do poznania rozmaitych faktów z minionych lat. Zdaniem wspomnianej Moniki Sulik, relacje między pokoleniami można rozpatrywać jako niezbędny warunek do pogłębiania świadomości i refleksyjności wśród młodych ludzi na temat wartości uniwersalnych⁸, które tworzą podwaliny systemów społecznych. Ponadto, dzięki relacjom pomiędzy generacjami zmniejsza się dzielący je dystans i brak zaufania.

B. Korzyści dla młodszych pokoleń

Podejmowanie działań międzypokoleniowych często jest postrzegane jako forma wsparcia dla seniorów, której celem jest przeciwdziałanie problemom tej generacji, np. samotności czy braku wsparcia w życiu codziennym. Tymczasem pielęgnowanie relacji międzypokoleniowych przynosi wiele korzyści, także dla młodzieży zaangażowanej w dialog i wspólne działania z osobami starszymi. Wśród nich wymienić warto m.in.:

⁸ M. Sulik, *Miejsce osób starszych w doświadczeniach biograficznych studentek i studentów: refleksje z badań*, w: *Obiektywny i subiektywny wymiar starości*, red. E. Dubas, M. Muszyński, Łódź 2017, s. 149; M. Sulik, *Silvers...*, dz. cyt., s. 48.

- poznanie historii i korzeni własnej rodziny, społeczności lokalnej czy narodowej, dzięki czemu młodym ludziom łatwiej jest rozwinąć poczucie przynależności do danej grupy, dumy z jej dokonań czy osiągnięć;
- zdobycie praktycznej wiedzy i doświadczenia życiowego, których nie uczy żadna szkoła.

Osoby starsze, z racji swojego wieku i bagażu doświadczeń, mogą przekazać młodym bezcenne rady, które przydadzą im się w życiu, a niekiedy pozwolą uniknąć błędów.

Inne korzyści to:

- poznanie ponadczasowych wartości i prawdziwych ideałów, którymi warto kierować się w życiu, chodzi o uniwersalne wartości, takie jak uczciwość, odpowiedzialność, patriotyzm itp.;
- zwiększenie poziomu bezpieczeństwa poprzez możliwość zwrócenia się o pomoc czy radę. W obecnej epoce zabiegani i zapracowani rodzice nie zawsze dysponują wystarczającą ilością czasu, by porozmawiać z dorastającym dzieckiem lub też nie zawsze są odpowiednimi rozmówcami, tymczasem seniorzy mają czas i na ogół są zainteresowani kontaktem z młodymi.

Takie spotkania przyczyniają się do:

- wzrostu empatii wobec innych, co stanowi punkt wyjścia do bardziej przyjaznego nastawienia do drugiego człowieka i chęci niesienia mu pomocy;
- lepszego poznania starości i wynikających z niej licznych ograniczeń, a więc przełamania stereotypów o ludziach starych, co prowadzi do zmniejszenia dystansu społecznego i likwidacji barier oddzielających poszczególne generacje.

Zdaniem Ewy Wiśniewskiej, relacje międzypokoleniowe to niebawem szansa na rozwój kompetencji kulturowych, czyli przyjęcia postawy cechującej się otwartością, szacunkiem i tolerancją. Ludzie młodzi zyskują większą wrażliwość na potrzeby osób starszych, a także w większym stopniu doceniają społeczną aktywność i intelektualną sprawność seniorów, co z kolei może pomóc im przygotować się do własnej starości⁹.

Dialog międzypokoleniowy

Podstawą istnienia relacji, będących przedmiotem analizy w niniejszym tekście, jest dialog pomiędzy pokoleniami, czyli jednostkami należącymi do różnych generacji. To właśnie dzięki niemu możliwe jest zapobieganie i przeciwdziałanie rozmaitym problemom społecznym nękającym społeczeństwa poszczególnych epok. Jak wspomniano we wstępie, przemiany społeczno-kulturalne, jakie nastąpiły w XX w.,

⁹ E. Wiśniewska, dz. cyt., s. 44.

a których nasilenie obserwujemy w dwóch dekadach XXI w., osłabiły wcześniej istniejące relacje międzypokoleniowe, tworząc prawdziwą przepaść pomiędzy młodymi i starszymi ludźmi. Dialog między generacjami stał się niezwykle trudny, nie tylko ze względu na odmienny język czy narzędzia komunikacji, ale także z powodu fizycznego oddalenia się. Coraz rzadziej bowiem mamy do czynienia z rodzinami trzy- lub czteropokoleniowymi, które w dawnych czasach były dominującą formą życia rodzinnego. Rodziny nuklearne, oddalone od swoich żyjących przodków dziesiątkami, setkami czy nawet tysiącami kilometrów, rzadziej się spotykają i rozmawiają niż dawniej. Rozmowy telefoniczne czy internetowe, niekiedy pośpieszne i zdawkowe, są jedynie namiastką tradycyjnych, częstych, a nawet codziennych spotkań rodzinnych, wspólnego spędzania czasu podczas posiłków, uroczystości czy pracy. Biorąc pod uwagę wymienione czynniki, można stwierdzić, że odbudowanie dialogu międzypokoleniowego jest prawdziwym wyzwaniem stojącym przed współczesnym społeczeństwem¹⁰.

Niezbędnym warunkiem do nawiązania dialogu międzypokoleniowego jest aktywne i trwałe zaangażowanie się zarówno osób ze starszych, jak i młodszych generacji. Bez odpowiedniej motywacji i chęci wyjścia naprzeciw drugiemu człowiekowi – z innego rocznika, niekiedy bardzo odległego – nie będzie można nawiązać dyskursu zmierzającego do wzajemnego, lepszego poznania się i wymiany doświadczeń, wiedzy czy umiejętności. Punktem wyjścia dla dialogu międzypokoleniowego jest stworzenie odpowiedniej przestrzeni do wzajemnych spotkań. Okazją do lepszego poznania się przedstawicieli różnych generacji i nawiązania trwałych relacji są różnego rodzaju projekty społeczne, oparte na międzypokoleniowości w dwojaki sposób. Z jednej strony chodzi o poziom zarządzania projektem, do którego angażuje się animatorów reprezentujących różne generacje, z drugiej międzypokoleniowość realizowana jest na poziomie podejmowanych działań w danej społeczności, w których uczestniczą różne grupy wiekowe.

Nie wystarczy nawiązanie dialogu międzypokoleniowego, konieczne jest jego podtrzymywanie na wszystkich poziomach życia społecznego, począwszy od rodziny, jako podstawowej komórki społeczeństwa, a skończywszy na ogóle populacji. Istotnym zadaniem jest także podtrzymywanie dyskursu sprzyjającego łączeniu generacji w życiu codziennym, sprawach publicznych czy podczas uroczystych okazji, jak chociażby obchody różnego rodzaju rocznic. Połączenie tych wszystkich elementów sprzyja lepszemu wykorzystaniu potencjału, który tkwi w jednostkach będących w różnym wieku, a przez to stworzeniu przyjaznej przestrzeni do nawiązywania relacji międzyludzkich ponad granicami wyznaczonymi przez rok urodzenia.

W dalszej części niniejszego tekstu przedstawione są przykłady działań, których głównym celem jest zbliżenie do siebie pokoleń rozdzielonych przepaścią

¹⁰ Tamże, s. 28.

komunikacyjną, zmniejszenie dystansu pomiędzy nimi, a w rezultacie przyczynienie się do poprawy jakości życia i funkcjonowania w społeczeństwie zarówno seniorów, jak i osób młodych. Warto bowiem w tym miejscu podkreślić, iż mimo znaczących różnic pomiędzy młodszymi i starszymi pokoleniami, istnieje także wiele wspólnych, łączących je cech. Wystarczy chociażby wspomnieć o niskim poczuciu własnej wartości odczuwanemu przez większość młodzieży, której brakuje akceptacji, miłości i poczucia bezpieczeństwa. Podobnie jest z osobami starszymi. Ponadto, współczesna młodzież jest zagubiona we współczesnym świecie, w którym nie potrafi znaleźć wartościowych wzorców, ideałów i punktów odniesienia. Nadmiar informacji, często zmieniający się idole, mody i trendy, sprawiają, że trudno znaleźć w tym wszystkim sens. Wspomniana Ewa Wiśniewska pisze o kryzysie kulturowym i etycznym młodego pokolenia, które rzadko podąża za ideałami i autorytetami, gdyż nie potrafi odnaleźć odpowiednich wzorców do naśladowania jako drogowskazów na drodze do dorosłości¹¹. W tym właśnie zagubieniu, chaosie współczesności z pomocą młodym ludziom mogą przyjść osoby starsze, wskazując etyczne i moralne autorytety oraz dzieląc się ideami, którymi kierowali się w życiu.

Warto zatem bliżej przyjrzeć się tym projektom – polskim i zagranicznym, opartym na ogromnym potencjale dwóch pokoleń: seniorów i ludzi młodych, którzy łączą się we wspólnych działaniach na rzecz poprawy jakości życia, lepszego poznania się i zrozumienia, a co za tym idzie, większej akceptacji i empatii.

Wybrane przykłady wspólnych działań międzypokoleniowych

W tej części artykułu prezentowane są wybrane przykłady dobrych praktyk, czyli akcji i programów społecznych zrealizowanych zarówno w Polsce, jak i w innych krajach Unii Europejskiej oraz w Stanach Zjednoczonych.

A. Polska

Program „Seniorzy w akcji”

Ogólnopolski program objął swoim zasięgiem projekty realizowane w dziedzinach związanych z budowaniem relacji międzypokoleniowych, aktywizacją społeczności lokalnych i wolontariatem dla seniorów. W ramach programu zrealizowano projekty o charakterze artystycznym (teatr, fotografia, film, chór, warsztaty jazzowe, taniec, rękodzieło), historyczno-regionalnym (zbieranie informacji o tradycjach

¹¹ Tamże, s. 31.

i mieszkańcach danej miejscowości, spisywanie wspomnień, opracowywanie przewodników) i edukacyjnym (e-learning)¹².

Program „Od radia do iPoda”

Projekt był realizowany przez 10 miesięcy: od września 2014 do czerwca 2015 r. W bibliotece miejskiej w Dobczycach (województwo małopolskie) zorganizowano warsztaty konstruowania radioodbiorników. Wzięło w nich udział 28 reprezentantów trzech pokoleń: w wieku od 5 do 75 lat. Uczestnicy warsztatów spotykali się raz w tygodniu, by budować własny odbiornik pod okiem doświadczonych majsterkowiczów. Międzypokoleniowa grupa pasjonatów wspólnie lutowała, montowała oporniki, łączyła kondensatory, by na koniec stworzyć własne radioodbiorniki. W drugiej części warsztatów nastąpiło odwrócenie ról. Wówczas młodzież, w roli ekspertów, dzieliła się ze starszymi uczestnikami swoją znajomością tabletów, smartfonów i iPodów. Projekt zakończył się wystawą radioodbiorników wykonanych przez młodych ludzi, a także powstaniem nieformalnej grupy pasjonatów techniki, którzy podjęli kolejne, wspólne inicjatywy międzypokoleniowe¹³.

B. Francja

Program „Solidarność przez wymianę”¹⁴

Projekt ten, wzorowany na doświadczeniach hiszpańskich, został przyjęty we Francji w 2004 r. Głównym celem programu jest wyeliminowanie samotności wśród starszych osób i budowanie poczucia bezpieczeństwa w Paryżu oraz innych dużych miastach kraju poprzez wspólne zamieszkiwanie seniorów i osób młodych, czyli tych, które nie ukończyły 30 roku życia. Ideą przewodnią projektu jest wzajemna pomoc i wsparcie, zaś możliwość tańszego zamieszkania jest postrzegana jako dodatkowa zaleta. Stowarzyszenie *Le pari solidaire*, odpowiedzialne za realizację programu, pośredniczy i pomaga przy podpisywaniu umów, weryfikuje cechy osobowościowe i monitoruje relacje pomiędzy stronami. Głównym założeniem projektu jest przyjazne, międzypokoleniowe współistnienie/wspólne życie¹⁵, choć jest także rozpatrywana możliwość skromnego wynagrodzenia dla młodych osób.

¹² B. Tokarz-Kamińska, Ł. Krzyżanowska, *Dobre praktyki w działaniach międzypokoleniowych na podstawie doświadczeń programu „Seniorzy w akcji”*, Warszawa 2022, s. 170.

¹³ *Działajmy międzypokoleniowo...*, dz. cyt., s. 31-33.

¹⁴ Strona projektu: <https://www.leparisolidaire.fr> (dostęp 20.10.2023).

¹⁵ *Dialog międzypokoleniowy. Między ideą a praktyką. Inspiracje*, Biuletyn Rzecznika Praw Obywatelskich 2013, nr 10, s. 47-48.

C. Niemcy

Projekt „Mieszkalnictwo międzypokoleniowe”

Projekt, podobny do opisanej wyżej inicjatywy francuskiej, jest realizowany także w Niemczech. Jego głównym założeniem jest wspólne prowadzenie gospodarstwa domowego seniora bądź seniorki z osobą młodszą. Podstawowym celem tej międzypokoleniowej inicjatywy jest zniwelowanie poczucia samotności. Różnica w programie mieszkalnictwa międzypokoleniowego w Niemczech, w porównaniu do Francji, polega na położeniu większego nacisku na solidarność pomiędzy seniorami a osobami współdzielącymi mieszkanie i tworzącymi wspólne gospodarstwo domowe (co-housing). Projekt realizowany we Francji skupia się także na rozwiązaniu problemu lokalowego osób młodych poprzez możliwość zamieszkiwania z osobą starszą¹⁶.

Program „Aktive Senioren für Rosenheimer Jugendliche”¹⁷ (Bawaria)

Projekt umożliwia udzielenie pomocy przez seniorów osobom młodym, które podejmują decyzje odnośnie do wyboru zawodu, praktyk czy poszukiwania zatrudnienia. Osoby starsze stają się swego rodzaju mentorami młodzieży, pomagając jej przygotowywać się do podjęcia pracy, głównie w sektorze usług rzemieślniczych i budownictwa. Program został nagrodzony jako znakomity, praktyczny przykład dialogu międzypokoleniowego niosącego korzyści zarówno seniorom, jak i osobom w młodym wieku. Istotny element projektu stanowił bowiem wysoki poziom satysfakcji seniorów z możliwości niesienia pomocy innym poprzez wykorzystanie własnej wiedzy, doświadczenia i umiejętności¹⁸. W projekcie dominowały działania związane z budownictwem, lecz ideę projektu można rozszerzyć na inne branże zawodowe.

Program „Wohnen für Hilfe Deutschland”

W myśl założeń projektu osoby starsze zamieszkujące samotnie mogły zaoferować młodym możliwość zamieszkania u nich w domach bądź mieszkaniach w zamian za opiekę i pomoc w codziennym życiu. Chodziło m.in. o zrobienie zakupów, sprzątnięcie, pomoc w pracach ogrodowych, wspólne spędzanie czasu na zainteresowaniach. W zakres pomocy nie wchodziła opieka osobista czy pielęgnacja. Ponadto, studenci zamieszkujący wraz z seniorami zobowiązani byli do pokrywania rachunków za

¹⁶ Szczegółowe informacje na stronie: <https://www.emerald.com> (dostęp 20.10.2023).

¹⁷ Więcej informacji: <http://www.aktive-senioren-rosenheim.de/> oraz <https://www.fjr-rosenheim.de/aufgaben> (dostęp 20.10.2023).

¹⁸ *Dialog międzypokoleniowy*, dz. cyt., s. 48.

prąd, wodę i gaz. Główne założenia projektu to wzmocnienie więzi międzypokoleniowej¹⁹. Program został zrealizowany m.in. we Frankfurcie, Kolonii i Jenie.

D. Szwecja

Program zatytułowany: „Granddad Project”

Program został zrealizowany na podstawie inicjatywy z 1996 r. opartej na idei nauki międzypokoleniowej, w ramach której seniorzy (mężczyźni) pomagali nauczycielom w prowadzeniu zajęć technicznych, m.in. z rękodzieła. Ówczesny program nosił nazwę „More men into the schools”. Jego kontynuacja, czyli „Granddad Project” obejmuje seniorów, którzy chcą pracować w szkołach w Sztokholmie. Ideą przewodnią programu jest nawiązywanie kontaktów między osobami starszymi i uczniami, a także przekazywanie wiedzy i umiejętności. Z kolei seniorzy mają okazję zaangażować się w sposób aktywny w społeczność lokalną i poprawić jakość życia, wychodząc poza cztery ściany swojego domu. Realizacja projektu zaowocowała m.in. poprawą relacji pomiędzy uczniami a nauczycielami w szkołach, w których zatrudniono *dziadka klasowego*. Ponadto, w klasach panował większy spokój, poprawiła się jakość komunikacji, zwiększyła solidarność i współpraca. Badania pokazały, że uczniowie czuli się bezpiecznie w obecności dziadków, którzy ich wspierali i pomagali. Osoby starsze z kolei odpowiadały, że praca była wymagająca, ale dająca satysfakcję z powodu relacji/sieci kontaktów społecznych oraz przyjaznym odbiorem seniorów przez pracowników i uczniów²⁰.

E. Wielka Brytania

Program „Przyjęcia w domu seniora”

Projekt rozpoczął się w 2010 r. i trwa do dziś. Polega na organizacji w domach opieki spotkań i przyjęć z seniorami. Spotkania odbywają się w godzinach wieczornych, a więc w czasie, gdy osoby starsze czują się najbardziej samotne. Program ma na celu zmniejszenie izolacji i poczucia osamotnienia osób starszych, zachęcenie ich do aktywności i dodanie pewności siebie. Raz w miesiącu w każdym z domów opieki jest organizowane przyjęcie, podczas którego wcześniej przeszkoleni i przygotowani wolontariusze dekorują sale, włączają muzykę, dostarczają napoje i przekąski. Przyjęcia odbywają się najczęściej według wątków tematycznych (np. wiosenna herbatka, brytyjskie wybrzeże), co umożliwiają dary przekazywane przez sklepy i twórców wystaw sklepowych. W przyjęciach mogą uczestniczyć członkowie

¹⁹ Tamże.

²⁰ Opis projektu na stronie: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1300/2> (dostęp 20.10.2023).

rodzin. Radość i chwile zabawy dla mieszkańców domów opieki, a także ich integracja i lepsze poznanie się, to najcenniejsze rezultaty podejmowanych inicjatyw. Z kolei dla wolontariuszy cenne jest zdobywane doświadczenie: lepsze zrozumienie procesu starzenia się, objawów demencji, nawiązanie więzi z innymi wolontariuszami i społecznością domów opieki. Obecnie spotkania odbywają się w 10 domach opieki w sześciu dzielnicach Londynu²¹.

F. Stany Zjednoczone

Program „CATCH Healthy Habits”

Założeniem programu było promowanie nawyków aktywności fizycznej i zdrowego odżywiania poprzez przekazywanie dzieciom wiedzy i dobrych nawyków przez osoby starsze. Realizacja projektu polegała na pracy w parach: senior – dziecko w wieku szkolnym. Zajęcia w ramach programu „CATCH Healthy Habits”²² odbywały się raz w tygodniu i składały się z trzech elementów: zdrowej przekąski, lekcji o żywieniu oraz aktywności fizycznej. Po zachęcie do zjedzenia czegoś zdrowego, wolontariusze przekazywali informacje nt. wartości odżywczych danego produktu (adekwatnie do wieku – młodsze dzieci uczyły się, czym różni się zdrowa i niezdrowa żywność). Po tych lekcjach były zajęcia sportowe (gry, zabawy itp.). Uczniowie mieli okazję zdobyć cenne informacje, zaś osoby starsze – dzięki uczestnictwu w projekcie – zaczęły zdrowiej się odżywiać i zwiększyły swoją aktywność fizyczną. Wszyscy uczestnicy byli zadowoleni z rezultatów. Zaletą programu było międzypokoleniowe podejście do edukacji zdrowotnej i żywieniowej, a także nawiązanie relacji między młodszymi i starszymi. Seniorzy odczuwali, że robią coś produktywnego, a dzieci polubiły kontakt z *babciami i dziadkami* w trakcie trwania projektu.

Program „Family friends”²³

Program istnieje już od około 30 lat i jest realizowany przez organizację non-profit *Intergenerational Center* przy Uniwersytecie Temple, w Filadelfii. Projekt łączy m.in. osoby starsze – w roli wolontariuszy opiekunów/mentorów – z rodzinami z dziećmi, które czują się przytłoczone lub odizolowane. Założeniem projektu jest budowanie długoterminowych relacji pomiędzy rodzinami z dziećmi i opiekunami. Uczestnicy mają dostęp do wizyt domowych, porad itp. Osoby starsze pełniące funkcję mentorów są wcześniej odpowiednio przygotowywane, szkolone, weryfikowane, a także nadzorowane.

²¹ *Działajmy międzypokoleniowo...*, dz. cyt., s. 43-45.

²² Dodatkowe informacje: <https://catch.org/catch-healthy-habits-featured-at-apha> (dostęp 20.10.2023).

²³ Więcej na stronie: <https://education.temple.edu/igc/programs/family-friends> (dostęp 20.10.2023).

Program „Grandfather Reading Buddies”²⁴

Program został zrealizowany przez organizację non-profit *The Eisner Foundation*, dzięki wsparciu finansowemu Uniwersytetu w Kalifornii. Projekt polegał na czytaniu w parach: osoba starsza – dziecko. W programie uczestniczyli emeryci i renciści, którzy szkolili w czytaniu chłopców w wieku od 5 do 9 lat, wywodzących się z różnych grup etnicznych (*boys of color*). Program zrealizowano w południowych dzielnicach Los Angeles. Założeniem projektu była nie tylko poprawa umiejętności czytania po angielsku, ale także obalenie negatywnych stereotypów i wskazanie wzorców godnych naśladowania.

Program „Oasis-Intergenerational Tutoring”

OASIS²⁵ to organizacja non-profit działająca w obszarze edukacji, która dociera rocznie do ponad 50 tys. osób w 40 miastach Stanów Zjednoczonych, oferując uczestnictwo w bezpłatnym programie edukacyjnym dla dzieci w wieku od 3 do 9 lat. Praca w systemie par dorosły – dziecko, polega na cotygodniowej nauce przez jeden rok szkolny. Trenerzy (wolontariusze) programu wykorzystują opracowane przez pedagogów sześćoetapowe podejście do nauki czytania i pisania, które służy ulepszaniu tych umiejętności. Wolontariusze pracują według przygotowanych wcześniej scenariuszy i są przeszkoleni w zakresie programu nauczania. Jest to największy w USA projekt, w ramach którego są oferowane korepetycje i przekazywana pasja do czytania. W ostatnich 30 latach skorzystało z niego ponad 485 tys. uczniów w 20 miastach. Program zdobył wiele nagród lokalnych i krajowych za osiągnięcia w integracji uczniów mających problemy w nauce czytania/pisania. Organizacja OASIS współpracuje z *AmeriCorps Seniors*²⁶ – agencją rządową, która zrzesza ludzi gotowych do podejmowania działań społecznych. Obecnie liczy blisko 400 wolontariuszy, którzy pomagają ponad 600 dzieciom w doskonaleniu umiejętności pisania i czytania, a także w poprawie wyników w nauce.

Program „Time-out. Caregiver respite”

Intergenerational Center (Centrum Międzypokoleniowe) przy Uniwersytecie Temple²⁷, wraz z *Penn Memory Center* skupia osoby w wieku 65+, które szukają pomocy w postępującej utracie pamięci i związanymi z tym zmianami w komu-

²⁴ Opis projektu na stronie: <https://eisnerfoundation.org/news/the-eisner-foundation-awards-1-4-million-to-support-intergenerational-programming-in-los-angeles-county> (dostęp 20.10.2023).

²⁵ Szczegółowe informacje na stronie organizacji: <https://tutoring.oasisnet.org> (dostęp 20.10.2023).

²⁶ Więcej na stronie: <https://tutoring.oasisnet.org/oasis-ameri-corps-seniors> (dostęp 20.10.2023).

²⁷ Dodatkowe informacje: <https://education.temple.edu/research-outreach/outreach-community-services/time-out> (dostęp 20.10.2023).

nikacji i osobowości. Oferta skierowana jest przede wszystkim do osób z chorobą Alzheimerera, łagodnymi zaburzeniami poznawczymi i innymi zaburzeniami związanymi z utratą pamięci z powodu wieku. Centra stwarzają możliwość kontaktów osób starszych ze studentami wyższych uczelni, co ma przyczyniać się do zmniejszenia poczucia samotności i izolacji.

Program „Seniors4kids”²⁸

Projekt został zrealizowany w latach 2005–2015 przy współpracy ze stanowymi sieciami grup starszych osób. Jego celem było zaangażowanie seniorów w pracę z dziećmi i młodzieżą, m.in. w kwestiach opieki, edukacji, nauki czytania i pisania oraz przygotowywania szkolnych posiłków. Program cieszył się ogromnym zainteresowaniem i zwiększył w znaczącym stopniu zaangażowanie osób starszych w działania międzypokoleniowe. Program był inicjatywą organizacji CO-GENERATE²⁹, która opracowała kampanię „Generation to Generation” („Pokolenie dla Pokolenia”), mającą na celu zmotywowanie osób starszych do uczestnictwa w działaniach na rzecz dzieci i rozwoju relacji międzypokoleniowych w Stanach Zjednoczonych.

Podsumowanie

Przedstawione powyżej dobre praktyki, zrealizowane w różnych państwach świata, i wynikające z nich korzyści oraz zadowolenie uczestników, najlepiej świadczą o potrzebie stosowania praktyk międzypokoleniowych we współczesnych społeczeństwach. Podejmowanie tego rodzaju działań sprzyja rozwiązywaniu problemów lokalnych społeczności, rodzin czy poszczególnych jednostek. W związku z tym pojawia się wezwanie do dalszego tworzenia i rozwijania przestrzeni, w której mogą spotykać się osoby reprezentujące różne generacje. Takie spotkania, podejmowane wspólnie akcje, działanie dla dobra innych, są nie tylko okazją do gromadzenia i wymiany doświadczeń, wiedzy i umiejętności, ale także do lepszego poznania się, przełamania dzielących barier czy stereotypów. Działania międzypokoleniowe, które – jak wcześniej wspomniano – bywają często postrzegane jako forma pomocy i wsparcia dla seniorów, są jednocześnie doskonałym lekiem na problemy młodych, młodszych i najmłodszych. Niezwykle istotne staje się zatem dążenie do rozwoju działań międzypokoleniowych, poprzez które łatwiej będzie można nawiązywać relacje międzypokoleniowe oraz dialog międzygeneracyjny, który „jest kluczem przeciwdziałania egocentryzmowi pokoleniowemu”³⁰, i który stanowi fundament wszelkich relacji międzyludzkich.

²⁸ Szczegóły programu pod adresem: <https://www.gu.org/projects/seniors4kids> (dostęp 20.10.2023).

²⁹ Więcej na ten temat: <https://cogenerate.org> (dostęp 20.10.2023).

³⁰ E. Wiśniewska, dz. cyt., s. 27.

Na zakończenie warto przypomnieć metaforę księdza prof. Leona Dyczewskiego, która niezwykle trafnie przedstawia wzajemne relacje pomiędzy młodym pokoleniem – porównanym do korony drzewa – a starym, będącym jego korzeniami: „I jak korona drzewa jest tym bardziej bogata, ciekawa i piękna, im dalej jej gałęzie wychodzą poza korzenie, a jednocześnie im ściślej są z nimi związane, tak i młode pokolenie w społeczeństwie tym lepiej i wszechstronniej rozwija się, im dalej wybiega poza osiągnięcia pokolenia poprzedniego, a jednocześnie, im ściślejszą łączność utrzymuje z jego duchowym i materialnym dorobkiem”³¹.

Bibliografia

- Dialog międzypokoleniowy. Między ideą a praktyką. Inspiracje*, Biuletyn Rzecznika Praw Obywatelskich 2013, nr 10.
- Działajmy międzypokoleniowo. Przegląd inicjatyw międzypokoleniowych z Niemiec, Wielkiej Brytanii i Polski*, Raport: Berlin, Warszawa, Belfast 2017.
- Dyczewski L., *Ludzie starzy i starość w społeczeństwie i kulturze*, Lublin 1994.
- Godlewski G., *Animacja i Antropologia*, w: *Animacja Kultury. Doświadczenie i przyszłość*, red. G. Godlewski, I. Kurz, A. Mencwel, M. Wójtowski, Warszawa 2002.
- Kotlarska-Michalska A., *Starość w aspekcie socjologicznym*, „Roczniki Socjologii Rodziny” 2000, t. XII.
- Miszczak E., *Aktywność seniorów sposobem przeciwdziałania negatywnym skutkom procesu starzenia się*, w: *Jakość życia seniorów w XXI wieku. Ku aktywności*, red. D. Kałuża, P. Szukalski, Łódź 2010.
- Rumianowska A. *Dialog a więzi międzypokoleniowe w rodzinie*, w: *Aktywność osób starszych. Moda czy konieczność?*, red. E. Wiśniewska, A. Rumianowska, Płock 2012.
- Sulik M., *Miejsce osób starszych w doświadczeniach biograficznych studentek i studentów: refleksje z badań*, w: *Obiektywny i subiektywny wymiar starości*, red. E. Dubas, M. Muszyński, Łódź 2017.
- Sulik M., *Silwersi w narracjach millennialsów – relacje międzypokoleniowe w kontekście refleksyjno-edukacyjnym*, w: „Edukacja Dorosłych” 2020, nr 2.
- Szukalski P., *Relacje międzypokoleniowe z demograficznego punktu widzenia w starzejącym się społeczeństwie polskim*, w: *Sytuacja demograficzna Polski. Raport 2007-2008*, Rządowa Rada Ludnościowa, Warszawa 2008.
- Wiśniewska E., *Starsi i młodzi w dialogu międzypokoleniowym*, „Społeczeństwo – Edukacja – Język” 2017, t. 6.

Źródła internetowe

- <https://catch.org/catch-healthy-habits-featured-at-apha> (dostęp 20.10.2023).
- <https://cogenerate.org> (dostęp 20.10.2023).
- <https://education.temple.edu/igc/programs/family-friends> (dostęp 20.10.2023).
- <https://education.temple.edu/research-outreach/outreach-community-services/time-out> (dostęp 20.10.2023).
- <https://eisnerfoundation.org/news/the-eisner-foundation-awards-1-4-million-to-support-inter-generational-programming-in-los-angeles-county> (dostęp 20.10.2023).
- <http://www.aktive-senioren-rosenheim.de> (dostęp 20.10.2023).
- <https://www.emerald.com> (dostęp 20.10.2023).

³¹ L. Dyczewski, *Ludzie starzy i starość w społeczeństwie i kulturze*, Lublin 1994, s. 70.

<https://www.fjr-rosenheim.de/aufgaben> (dostęp 20.10.2023).
<https://www.gu.org/projects/seniors4kids> (dostęp 20.10.2023).
<https://www.leparisolidaire.fr> (dostęp 20.10.2023).
<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1300/2> (dostęp 20.10.2023).
<https://tutoring.oasisnet.org> (dostęp 20.10.2023).
<https://tutoring.oasisnet.org/oasis-amicorps-seniors> (dostęp 20.10.2023).